



**ПЯТНИЦЬКА Вероніка Валеріївна,  
аспірантка ДНСГБ УААН  
(м. Київ)**

**ПРОФЕСОР СЕРГІЙ ФЕОФАНОВИЧ ВЕСЕЛОВСЬКИЙ –  
ОДИН З ОРГАНІЗАТОРІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ НАУКИ  
В УКРАЇНІ**

*Стаття присвячена науково-педагогічній діяльності професора С.Ф.Веселовського в галузі агрономії.*

*Статья посвящена научно-педагогической деятельности профессора С.Ф.Веселовского в области агрономии.*

*The article is devoted to the research and educational activity professor S.F. Veselovskiy in a field of agronomy.*

Тепер, коли відбувається хоч і запізнілий у часі, але закономірний процес переоцінки цінностей, у тому числі історичних, Україна повертає давно забуті імена вчених, діячів мистецтва і культури, яким належить особистий вагомий внесок у процес становлення української державності та державотворення.

За останні роки українська історія природознавства значно збагатилася результатами досліджень, які по-новому розглядають наукову, економічну і громадсько-культурну спадщину багатьох відомих учених.

Однак у сучасній історії науки та техніки відсутня достатня кількість робіт, які б на фактичному широкому матеріалі переосмислювали й по-новому розкривали загальні характеристики надбань українських учених у вивченні різних проблем історії науки та техніки.

Подальший розвиток цих складових повинен спиратися на історичний досвід минулого й аналіз сучасного стану, що допоможе в майбутньому не повторювати фатальних помилок історії нашої держави.

Це також має величезне значення тепер, коли відбувається реформування агропромислового комплексу, трансформація економічних процесів в Україні та в світі в бік глобальної інтеграції. Велике значення для вивчення історії аграрної науки матиме введення в науковий обіг наукової інформації про окремі персоналії та постаті тих учених, що зробили вагомий

внесок своєю різнобічною діяльністю в розвиток сільськогосподарської науки в Україні [1, с. 125].

Важливою потребою сьогодення є зібрання й дослідження матеріалів про визначних представників української науки, що дає змогу об'єктивно і всебічно оцінити її здобутки, внесок кожного у становлення й розвиток вітчизняної агрономічної дослідної справи в країні та за її межами. Особливий інтерес становить наукова спадщина українських учених, які після подій 1917 року змушені були виїхати з країни й працювати за кордоном і відповідно репрезентувати національну ідею.

Обґрунтоване управління економічним життям країни можливе тільки на базі його всебічного вивчення, а пізнання багатогранності життя – через пізнання окремих його виявів.

Історико-науковий аналіз діяльності професора С.Ф. Веселовського здійснювався в контексті розвитку агрономічної науки та започаткування ним агрономічної реформи в Україні. Вивчаючи багатий життєвий досвід Сергія Феофановича Веселовського – вченого економіста, ми заповнюємо прогалину в історії аграрної сільськогосподарської науки. В історії тривалий час життєвий шлях і наукова діяльність учених-аграрників замовчувалась або фальсифікувалася. Лише на початку 90-х років, завдяки доступу до архівних джерел, дослідники одержали можливість їх вивчати. Це пролило світло правди на життя і діяльність українських учених-аграрників, адже багато визначних українських учених, які перейшли рубіж 1917 року і вважалися буржуазними спеціалістами, стали жертвами масових репресій [2, с.95].

Одним із них був професор Сергій Феофанович Веселовський. Аспекти його життя з різних причин не були розглянуті, насамперед щодо творчого доробку, оскільки не всі його наукові праці знайдено, більшість матеріалів про життя й наукову спадщину не збереглися. Триває активний пошук даних про його життя в еміграції та дату смерті.

Наукові здобутки С.Ф. Веселовського не тільки не втратили своєї цінності, а й набули нині практичного значення. Саме діяльність цього вченого як історика

науки (історія агрономії, економіки сільського господарства та української технічної термінології) дає змогу глибше дослідити історичні процеси, що відбувалися в той історичний період.



Сергій Феофанович Веселовський народився у 1880 році в сім'ї священика на Поділлі. Освіту здобув у Петербурзькому університеті. Був членом української громади, брав участь у студентському русі. Повернувшись до України, працював на посаді доцента Київського політехнічного інституту. Входив до складу української громади, був членом у термінологічної комісії інституту, яка активно працювала над розробленням української технічної термінології. У Києві 7 березня 1917 р. було засноване Українське технічно-агрономічне товариство „Праця”, що об'єднало українську науково-технічну інтелігенцію та кооперативних діячів. С.Ф. Веселовський був серед його фундаторів і керівників. Українське технічно-агрономічне товариство „Праця” займалося, зокрема, вивченням та аналізом стану економіки України, розробленням планів її розвитку. Цю галузь діяльності товариства саме й очолював С.Ф. Веселовський [3, с.105].

Він був одним із засновників Української Центральної Ради, входив до складу її Президії як писар і голова агітаційної комісії. Брав активну участь в організації української маніфестації в березні 1917 року. Також був членом Всеукраїнського національного конгресу та членом Української соціал-демократичної робітничої партії [4, с.1].

На Перших Загальних зборах Української Центральної Ради його було обрано членом Комітету Української Центральної Ради, а на П'ятих Загальних зборах - товаришем голови. На засіданнях Української Центральної Ради С.Ф. Веселовський виступав із різних питань, а саме: економічної політики Тимчасового уряду щодо України, скликання З'їзду поневолених народів Росії в Києві, обстрілу полку ім. Б. Хмельницького, участі українських делегатів у Демократичній нараді в Петрограді. У новому складі Генерального Секретаріату (серпень 1917 року) кандидатуру С.Ф. Веселовського пропонували на посаду генерального секретаря праці, проте внаслідок неузгодження цього питання з

професійними організаціями та за бажанням кандидата її було знято з голосування [5, с.130].

За часів Української Держави С.Веселовського було призначено генеральним консулом у Петрограді. Влітку 1918 року він повернувся до Києва, де продовжував викладацьку роботу, зокрема читав лекції на курсах позашкільного навчання, організованих Міністерством освіти. З 1918 року працював на посаді екстраординарного професора кафедри статистики Київського державного українського університету, а з 2 квітня 1919 року був призначений членом президії, заступником голови Сільсько-Господарського Вченого Комітету України, завідувачем економічної секції і фактично відійшов від політичної діяльності, з 1924 року С.Ф. Веселовський працював професором Київського сільськогосподарського інституту, де очолював кафедру економіки сільського господарства. У 1930-х роках був репресований, з часом емігрував [6, с.120].

Однак не тільки наукова спадщина становить для нас великий інтерес а й знайомство з ученим як з особистістю. У діяльності С.Ф. Веселовського яскраво проявилися риси талановитого педагога, чудового науковця й організатора сільськогосподарської науки в Україні. Як стало відомо з архівних джерел, своїм впливом під час роботи в Сільсько-Господарському Вченому Комітеті України. С.Ф.Веселовський об'єднав кращих учених України, сприяв публікації їхніх наукових розробок і фактично С.Ф. Веселовський запропонував новий розвиток сільськогосподарської науки, що був більш прогресивний на той час [7, 8, 9]. Також він був учасником Агрономічного гуртка при Київському політехнічному інституті, а потім очолював його і був керівником Секції суспільної агрономії [10, с. 111].

Як голова земельно-агрономічної секції, С.Ф. Веселовський брав активну участь у 1-му Всеукраїнському Агрономічно-економічному з'їзді, що відбувся 22-26 жовтня 1917 року в Києві. Цей з'їзд мав назву „агрономічно-економічного", це означало, що на нього, крім агрономів, які працювали в громадських організаціях, було залучено також представників економічної діяльності, тобто кооперативів, земельних комітетів, продовольчих організацій,

працівників статистичних відділів земств, вищих шкіл. Головними завданнями цього з'їзду були дослідження результатів праці агрономічних і економічних Інституцій, підводилися підсумки їхнього впливу на сільське господарство, підсумки агрономічної громадської роботи в Україні та плани її розвитку в майбутньому [11].

Основною метою цього з'їзду було збереження та зміцнення суспільно-агрономічних, економічних сил України, представників громадських, земських і економічних організацій. Крім того, цей з'їзд мав на меті піднесення економічного та культурного добробуту нашого краю, він виконав свою велику економічну роль для всієї України [12, с. 2]. На з'їзді обговорювалися такі важливі для того часу питання:

- земельно-економічні – стан аграрного руху в Україні та на Київщині в 1917 році. Було виголошено доповіді про основні засади земельної реформи в Україні, значення цукрової промисловості в економіці країни, обговорювалися головні завдання сучасного земельного законодавства;
- громадської Агрономії, серед них: про поділ України на сільськогосподарські райони, про сучасний стан сільськогосподарського машинобудування і машинопостачання в найближчій перспективі, про земські та кооперативні суспільно-агрономічні організації.

У червні 1922 року на пленумі Сільськогосподарського наукового комітету професор С.Ф. Веселовський зробив доповідь про збірник під назвою „Матеріали до районізації України" [13], в якому зібрано дані районізації України фізично-географічну, кліматологічну, гідрогеологічну, фітогеографічну та зоогеографічну. Тільки на цій основі мала в подальшому розвиватися сільськогосподарська та економічна районізація.

Звичайно, ґрунтовні розвідки, вміщені в першому томі цього видання, мають цілком самостійне наукове значення, але й загальний план видання, і зазначення практичних моментів було доручено редагувати економістові – голові економічної секції Сільськогосподарського наукового комітету С.Ф. Веселоському. Ця наукова праця була вагомим внеском у перебудову сільського господарства [14,с.11].

У роботі з'їзду взяли участь науковці, працівники кооперативів, продовольчих організацій, земельних комітетів і фахівці з аграрної галузі. Кошти на проведення з'їзду були зібрані завдяки зусиллям земельних обласних комітетів і на добровичним внескам від громадян [15].

18-25 жовтня 1922 р. в Харкові пройшов II Всеукраїнський Агрономічний з'їзд за дорученням Сільсько-Господарського Комітету України. На ньому висвітлювалися питання сільськогосподарської політики, землеустрою, відродження сільського господарства степової зони та структури агрономічної організації в Україні. Професор С.Ф. Веселовський виступав на цьому з'їзді з доповіддю про „Сучасний стан сільського господарства в Україні, його місце в сільському господарстві федерації та світові тенденції його розвитку". У своєму виступі він говорив про загрозливий стан сільського господарства, про те, що в Україні не залишилося резервного експортного фонду внаслідок війни, яка стала причиною відірваності України та Росії від світових ринків. Для подолання цих проблем професор С.Ф. Веселовський пропонував відповідним органам негайно розробити план піднесення сільського господарства згідно з районними потребами та умовами. Для постійного дослідження та відстеження розвитку світового сільського господарства необхідно створити Сільсько-Господарський Синоптично-Кон'юнктурний Інститут при Сільсько-Господарському Науковому Комітеті України, який надавав би постійну інформацію про це питання управлінським державним органам для доцільного планування та проведення сільськогосподарської політики і формулював би організаційно-оперативні економічні чергові завдання, попереджав би про можливі кризи, намічав би шляхи до їх розв'язання, оскільки світове народне господарство є нескінченним і динамічним процесом розвитку. Наприкінці своєї доповіді він зазначив, що економічна політика республіки має сконцентрувати свої зусилля для невідкладного збільшення внутрішнього ринку продуктів інтенсивного хліборобства, на піднесення сільськогосподарської промисловості, на поширення цукрової продукції та інших важливих галузей сільсько-господарської промисловості, на відновлення залізничного транспорту в сільськогосподарській галузі для створення міцної бази фінансового господарства республіки [16, с.2].

Як свідчать архівні матеріали, метою цих агрономічних з'їздів були:

- Земельна реформа
  - а) статистика;
  - б) земельна економіка і політика;
  - в) агрономічно-технічна основа реформи.
- Суспільна агрономія та об'єднання агрономічної діяльності
  - а) вироблення сільськогосподарських районів в Україні;
  - б) зразковий план агрономічної допомоги;
  - в) трудове господарство;
  - г) участь агрономів у підготовці земельної реформи та проведення її в життя, сільськогосподарські машини і знаряддя, професійне об'єднання агрономів.
- Поліпшення стану землі
  - а) дослідна справа;
  - б) меліорація;
  - в) задобрювання пісків;
  - г) поліпшення стану боліт.
- Сільськогосподарські та технічні підприємства
- зоотехнологія;
- Сільськогосподарська освіта
  - а) шкільна;
  - б) позашкільна;
  - в) кооперативна.
- Сільськогосподарська кооперація в Україні.
- Сільськогосподарська преса в Україні.

I та II Агрономічні з'їзди провели всебічну підготовку до вирішення аграрної реформи в Україні і накреслили план подальших заходів на перспективу [17]. На з'їздах було закладено основу розвитку громадської агрономії, намічено шляхи впровадження агрономічної реформи в Україні, виходячи з того, що вона хліборобна держава, а також зібрано матеріал із найважливіших питань економічного та агрономічного життя країни в контексті світового розвитку.

Ознайомлення з фондами архівів показало, наскільки ще не досліджена історико-наукова та науково-організаційна діяльність визначного українського вченого, професора Сергія Феофановича Веселовського. Деякі виявлені документи та матеріали будуть уперше введені до наукового обігу. Це є великою можливістю для об'єктивного висвітлення історії аграрної науки в Україні. Все це свідчить про неабиякий інтерес серед наукових фахівців у галузі агрономічної історії до вчених-аграрників, які зробили великий внесок у розвиток вітчизняної науки.

### *Список використаної літератури*

1. *Історія освіти, науки і техніки в Україні: Матеріали II конф. молодих вчених та спеціалістів 27-28 трав. 2004 р., Київ.* – К., 2004. – 230 с.
2. *Касьянов Г.В. Українська інтелігенція 1920–1930 рр.: соціальний портрет та історична доля.* – К.: Глобус, Вік; Едмонтон: Канадський інститут Українських студій Альбертського Університету, 1992. – 176 с.
3. *Енциклопедія історії України / Ред. група О.І. Ганжа, В.В. Клименко, О.В. Клименко та ін.* – К.: Наук. думка, 2002. – Кн. 3: Ваврисевич-Вячеслав. – 204 с.
4. *Личный фонд Веселовского С.Ф. Выписка из книги протоколов заседаний малого совета Центральной Рады. Приглашение Веселовскому на заседание думской фракции УСДРП.* – ДА Київської області. – Ф. р. 4383. – Оп. 1. – Спр. 3. – 6 арк.
5. *Копиленко О.Л. Держава і право України, 1917-1920: Центральна Рада; Гетьманство; Директорія.* – К.: Либідь, 1997. – 207 с.
6. *Сільськогосподарський науковий комітет України (1918-1927 рр.): Збірник документів і матеріалів / УААН, ДНСГБ: Уклад.: В.А. Вергунов, А.С. Білоцерківська, Б.К. Супіханов, С.Д. Коваленко; Під заг. ред. М.В. Зубця, Ю.Ф. Мельника; Наук. ред. В.А. Вергунов.* – К., 2006. – 528 с.; порт., фото.
7. *Вісник С.-Г. Науки / Під ред. С. Веселовського, О. Янати.* – К.: Вид-во Бюро С.-Г. Наук. Комітету України. – 1923. – Ч. 8-12, вип. 2. – С. 288-289.
8. *Вісник С.-Г. Науки / Під ред. С. Веселовського, О. Янати.* – К.: Вид-во Бюро С.-Г. Наук. Комітету України. – 1923. – Ч. 1-2, вип. 1. – С. 52.
9. *Вісник С.-Г. Науки / Під ред. С. Веселовського, О. Янати.* – К.: Вид-во Бюро С.-Г. Наук. Комітету України. – 1922. – Ч. 3, вип. 2. – С. 90-93.
10. *Вергунов В.А. Професор Сльозкін Петро Родіонович (1862-1927) / УААН. ДНСГБ, Укр. держ. насіннева інспекція.* – К.: Аграр. наука, 2007. – 180 с.
11. *Труди I-го Всеукр. Агр.-економ. з'їзду: 22-26 жовтня 1917 р. У Києві. Вид. Орг. ком. по скликанню I Всеукр. агр.-економ. з'їзду.* – К., 1917. – Т. 1. – 27 с.



12. *Справа* по підготовці з'їзду. Протоколи засідань, програма, наказ та повідомлення про з'їзд. 7 верес.–28 листоп. 1917 р. Київ. [Рукопис, машинопис. друк.]. – Архів АН УРСР. – Ф. 290. – Спр. 415. – 22 с.
13. *Матеріали* до районізації України. Т. 1 / Під ред. С. Веселовського. – К.: Вид-во Бюро С.-Г. Наук. Комітету України. – К., 1922. – 108 с.
14. *Веселовський* Сергій Феофанович. – ЦДАВО України. – Ф. 27. – Оп. 17л. – Спр.693. – Арк.48.
15. *Письмо* к участникам съезда о подготовке докладов и их публикаций в журн. «Вестник». 19 сент. 1917 г. Киев. – Архів АН УРСР. – Ф. 290. – Спр. 416. – 1 арк.
16. *Студії* з сільсько-господарської економії України / Наук.-дослід. кафедра с.-г. економії; Ред. С. Веселовський. – К., 1928. – Т. 1. – 1928. – 220 с.
17. *Український селянин: Праці НДІ селянства* / Інститут історії України НАН України. – Черкаси, 2001. – Вип. 3. – 368 с.